

K a z u o I š i g u r o

OSTACI DANA

Prevod sa engleskog
Gordana Velmar-Janković

Beograd
2019.
DERETA

Biblioteka
XX VEK

Urednik
Siniša Kolaric

Copyright © Kazuo Ishiguro 1989

All rights reserved

Copyright © ovog izdanja *Dereta*

Naslov originala

THE REMAINS OF THE DAY

by Kazuo Ishiguro

U spomen gospođe Lenore Maršal

PROLOG: JUL 1956

Darlington hol

Sve je verovatnije da ću se stvarno upustiti u putešestvije koje mi već nekoliko dana zaokuplja i misli i maštu. U putešestvije na koje ću krenuti sam, u udobnom „fordu“ gospodina Faradeja; u putešestvije na kome ću, kako predviđam, proći kroz najlepše predele Engleske sve do zapadne pokrajine, i zbog kojeg ću iz Darlington hola odsustvovati najviše pet ili šest dana. Ideju o takvom putovanju podstakao je, moram da naglasim, lično gospodin Faradej svojim izvanredno ljubaznim predlogom jednog poslepodneva pre skoro četrnaest dana, baš u trenutku kad sam u biblioteci čistio prašinu s portreta. Dobro se sećam, stajao sam na merdevinama i čistio prašinu s portreta vikonta Vederbija kad je moj poslodavac ušao u sobu noseći u rukama nekoliko knjiga koje je, pretpostavljam, hteo da vrati na police. Ugledavši me, iskoristio je priliku da me obavesti da je upravo odlučio da ode u Sjedinjene Države i da se tamo između avgusta i septembra zadrži pet nedelja. Pošto mi je to saopštio, moj poslodavac spusti knjige na sto, smesti se u *chaise-longue*, ispruži noge i, piljeći naviše u mene, reče:

– Valjda vam je jasno, Stivense, da ne očekujem od vas da u mom odsustvu sve vreme čamite zatvoreni u ovoj kući. Zašto ne uzmete kola i ne odvezete se nekud na nekoliko dana? Izgledate kao da bi vam kratak odmor dobro došao.

Budući da je predlog došao kao grom iz vedra neba, nisam znao kako da odgovorim. Pamtim da sam mu se zahvalio na brizi, ali verovatno ništa određeno ne rekoah, te moj poslodavac nastavi:

– Ozbiljno, Stivense. Stvarno mislim da vam je odmor preko potreban. Gorivo ide na moj račun. Kako vi, vi momci koji živite zatvoreni u ovim velikim kućama i većito služite, uopšte uspevate da vidite i obidete svoju lepu zemlju?

Ovo nije bio prvi put da mi novi poslodavac postavlja ovakvo pitanje; to je nešto što ga, čini mi se, baš muči. A meni se, dok sam stajao tamo gore na merdevinama, ukazao samo jedan odgovor: da smo mi koji se bavimo ovim pozivom, i pored toga što svoju zemlju nismo videli putujući po njoj i obilazeći živopisna mesta, od Engleske uistinu „videli“ više od mnogih drugih baš zbog toga što smo živeli i služili u kućama gde su se okupljala najuglednija gospoda i najotmenije dame ove zemlje. Ovakvo gledište, naravno, ne bih uspeo da obrazložim gospodinu Faradeju a da ne pribegnem govorančiji koja bi mogla da bude shvaćena kao prepotentnost. Zadowoljio sam se jednostavnim odgovorom:

– Imao sam čast, gospodine, da ono najlepše i najbolje od Engleske vidim baš unutar ovih zidova.

Izgleda da me gospodin Faradej nije razumeo, jer je odmah nastavio: – Ozbiljno vam kažem, Stivense. Nije pravo da čovek ni jedan jedini put ne obiđe sopstvenu zemlju. Poslušajte moj savet, izvucite se iz kuće na nekoliko dana.

Kao što možda i pretpostavljate, tog poslepodneva nisam ozbiljno shvatio predlog gospodina Faradeja, uveren da je posredi još jedan dokaz neobaveštenosti imućnog Amerikanca o onome šta se u Engleskoj obično radi, a šta ne radi. Činjenica da se moj stav prema tom istom predlogu sledećih dana promenio – da me je pomisao na putovanje u zapadnu Englesku uistinu sve više zaokupljala – može se bez sumnje – zašto bih to krio? – pripisati pismu gospođice Kenton, prvom pismu koje sam primio od nje posle gotovo sedam godina, ako ne računamo božićne čestitke. Ali, da vam odmah objasnim šta time hoću da kažem: hoću da kažem da je pismo gospođice

Kenton pokrenulo niz ideja u vezi sa čisto profesionalnim stvarima u Darlington holu, i naglasim da me je upravo zao-
kupljenost tim čisto profesionalnim stvarima i navela na to
da ponovo razmotrim velikodušnu ponudu mog poslodavca.
Ovo, međutim, zahteva opširnije objašnjenje.

Činjenica je da sam tokom poslednjih meseci bio odgo-
voran za niz sitnih grešaka u obavljanju svojih dužnosti. Valja
reći da su te greške, sve bez izuzetka, bile same po sebi krajnje
beznačajne. Pa ipak, razumećete da je čoveka nenaviklog da
pravi greške jedan ovakav obrt poprilično zabrinuo, pa sam
počeo da razlažem svakojake zloslutne teorije o uzrocima tih
propusta. Zbog toga sam, kako to u sličnim situacijama obič-
no i biva, naprosto obnevideo, to jest propuštao da vidim ono
što je upadalo u oči – sve dok mi pomno razmišljanje o svemu
što je nagoveštavalo pismo gospođice Kenton nije konačno
otvorilo oči i otkrilo prostu istinu: da su te sitne greške što su
se potkradale poslednjih meseci bile posledica nesavršenog pla-
na rasporeda i rada posluge, a ne neke zle kobi.

Samo se po sebi razume da je dužnost uzornog batlera
da najveću pažnju posveti sastavljanju plana rada sveg oso-
blja koje nadzire. Ko zna koliko se zađevica, neosnovanih
optužbi, nepotrebnih otkaza, koliko se propalih karijera ko-
je su mnogo obećavale može pripisati aljkavosti s kojom je
neki batler sačinio plan rasporeda i rada posluge. I zbilja, sla-
žem se s onima koji tvrde da je veština u sastavljanju dobrog
plana kamen temeljac umešnosti svakog uzornog batlera.
Godinama sam i sam smišljao i sastavljao mnoge planove
rasporeda i rada osoblja i ne verujem da se preterano razme-
ćem kad kažem da je bilo malo onih koje je trebalo menjati
ili ispravljati. Pa ako je u ovom poslednjem slučaju taj plan
rada posluge pogrešno napravljen, onda se krivica za to mo-
že pripisati samo meni, mada istini za volju treba istaći da je
u tom trenutku moj zadatak bio neuobičajeno težak.

Dogodilo se sledeće. Čim su poslovi oko prodaje i kupovine kuće okončani, to jest čim je ova kuća posle čitava dva veka prešla iz ruku porodice Darlington u tuđe ruke – gospodin Faradej me je izvestio da neće odmah preći ovamo i da će, zbog svojih poslova, ostati u Americi još četiri meseca. Ali, naglasio je, veoma mu je stalo da se u međuvremenu posluga njegovog prethodnika – posluga koja, kako je čuo, zaslužuje najviše pohvale – zadrži u Darlington holu. Ta „posluga“ na koju se pozivao bio je, dabome, samo neophodni šestočlani tim koji je rodbina lorda Darlingtona zadržala zato da održava kuću do konačne pogodbe s novim vlasnikom. A kad je napokon obavljeno i to, ja, na svoje žaljenje, nisam mogao mnogo da uradim za gospodina Faradeja, jer nikoga sem gospođe Klements nisam uspeo da ubedim da ostane u službi. Napisao sam pismo novom poslodavcu, izražavajući žaljenje zbog nastale situacije, i u odgovoru iz Amerike dobio uputstva da prikupim novu posluhu „dostojnu jedne ugledne stare engleske vlastelinske kuće“. Smesta sam se latio posla u nastojanju da ispunim želje gospodina Faradeja ali, kao što znate i sami, danas pronaći posluhu koja zadovoljava visoka merila nije nimalo lak zadatak. Sa zadovoljstvom sam, na preporuku gospođe Klements, primio u službu Rozmeri i Agnesu, ali više od toga nisam uspeo da uradim do prvog poslovnog sastanka s gospodinom Faradejem, koji je usledio za vreme njegove kratke preliminarne posete Engleskoj u proleće prošle godine. Tom prilikom se – u čudno ogoleloj radnoj sobi Darlington hola – gospodin Faradej prvi put sa mnom rukovao, ali tada već više nismo bili stranci jedan za drugoga; moj novi poslodavac je u nekoliko slučajeva, nezavisno od problema posluge, imao prilike da proveriti svojstva koja, zahvaljujući svojoj srećnoj zvezdi, posedujem, i uveri se, usudujem se da kažem, da se u njih može pouzdati. Zbog toga je, pretpostavljam, već u prvom susretu razgovarao sa mnom

poslovno, otvoreno i s punim poverenjem, i na kraju mi stavio na raspolaganje pozamašnu svotu kojom je trebalo pokriti troškove priprema za njegovo predstojeće preseljenje u Darlington hol. Ali ono što želim da kažem jeste da sam mu u tom razgovoru predočio koliko je u današnje vreme teško naći odgovarajuću posluhu i da je onda gospodin Faradej, posle kraćeg razmišljanja, zatražio od mene sledeće: da dam sve od sebe i napravim takav plan rasporeda i rada posluhu – „neku vrstu spiska služinčadi koja na smenu obavlja sve poslove“, kako se izrazio – kojim ću omogućiti da kuću vodi i opslužuje postojeće ošoblje od četiri člana – a to znači gospođa Klements, dve devojke i ja. On shvata, reče, da bi se u tom slučaju neki delovi kuće „prosto naprosto prikrili“, odnosno da se više ne bi koristili, ali da li bih ja uložio sve svoje iskustvo i svu svoju stručnost i tu štetu sveo na najmanju moguću meru? Kako sam pamtio vremena kad sam pod svojim nadzorom imao posluhu od sedamnaest članova i kako sam znao da je još nedavno ovde u Darlington holu bilo uposleno ošoblje od dvadeset osam osoba, ideja o tome da treba napraviti plan po kome će tu istu kuću voditi posluhu od četiri člana izgledala mi je u najmanju ruku obeshrabrujuća. Iako sam se svojski trudio da svoj skepticizam ne ispoljim ni na koji način, to mi očigledno nije pošlo za rukom, jer je gospodin Faradej, pokušavajući da me ohrabri, odmah dodao da se, ukoliko baš bude nužno, može primiti još neko. Bio bi mi međutim, ponovio je, vrlo zahvalan kad bih se „izvadio iz sosa s postojećom četvorkom“.

Ni ja, kao ni mnogi od nas, nisam, prirodno, voljan da isuviše menjam stare običaje, ali smatram da ni privrženost tradiciji samo tradicije radi nije od koristi. Danas, u doba elektrike i modernih sistema grejanja, ne ukazuje se doista potreba za onolikim brojem posluhu koliki je bio nužan prethodnoj generaciji. I zbilja, u poslednje vreme pomišljam da

držanje nepotrebnog broja posluge samo tradicije radi – s posledicom da ta posluga ima nezdravu količinu slobodnog vremena – u znatnoj meri utiče na naglo opadanje merila u našoj profesiji. Osim toga, gospodin Faradej mi je jasno stavio do znanja da će retko priređivati onako velike prijeme kakvi su u Darlington holu nekad bili česta pojava. Latio sam se, dakle, zadatka koji mi je postavio gospodin Faradej i zdušno mu se posvetio; proveo sam sate i sate radeći na planu rasporeda posluge i njenih dužnosti, satima i satima razmišljao o njemu obavljajući druge poslove ili ležeći budan u svojoj sobi. Kad god bi mi se učinilo da sam smislio neko povoljno rešenje, proveravao bih ga sa svih strana i iz svih uglova, tražeći propuste. Napokon sam sačinio plan koji možda nije u potpunosti odgovarao zahtevima gospodina Faradeja, ali koji je po mom uverenju bio jedini ostvariv u granicama ljudskih moći. Gotovo svi dopadljivi delovi kuće održavali bi se i dalje kako dolikuje; veći deo prostorija za posluđu – uključujući sporedni hodnik, dve ostave i staru vešernicu – i gostinski hodnik na drugom spratu više se ne bi koristili, odnosno bili bi „prikriiveni“, kako to kaže gospodin Faradej, ali bi se zato sve sobe u prizemlju i veći broj gostinskih odaja održavali kao i do tada. A kako je naš postojeći četvoročlani tim ovaj program mogao da sprovede jedino uz pomoć nekolicine bedinera, planom sam predvideo usluge jednog baštovana koji bi dolazio jedanput nedeljno preko zime i dvaput nedeljno preko leta, i dveju čistačica, od kojih bi svaka dolazila dvaput nedeljno. Takav plan je, osim toga, podrazumevao i radikalne promene u dužnostima svakog od četiri stalna nameštenika. Predviđao sam da te promene neće tako teško pasti dvema devojkama, ali da ih gospođa Klements, koja je davala žestok otpor i najmanjem prilagođavanju, nikako ne bi podnela. Zbog toga sam, dakle, preuzeo na sebe čitav niz dužnosti, iako

je možda, po vašem mišljenju, to bilo suviše širokogrudno od jednog batlera.

Ja čak ni danas ne kažem da je taj plan rasporeda rđav; on, naposljetku, omogućava da četvoročlana posluša obavi gotovo neshvatljivu količinu poslova. Ali, složićete se bez sumnje sa mnom da su najbolji planovi o radu posluša oni koji ostavljaju dovoljno slobodnog prostora za greške preko kojih može da se pređe u slučaju da se neko od osoblja razboli ili iz ovog ili onog razloga premori. Iako sam se u ovoj izuzetnoj prilici našao pred neobično složenim zadatkom, nisam uprkos tome propustio da te „slobodne prostore“ ostavim gde god je to bilo moguće. Bio sam savršeno svestan toga da bi svaki eventualni otpor gospođe Klements – ili devojaka – prema preuzimanju obaveza koje prevazilaze njihovo shvatanje dužnosti poticao iz uverenja da su im redovni poslovi povećani preko svake mere. Zbog toga mi je tih dana, dok sam se nosio s ovim složenim planom rada, mnogo vremena oduzelo razmišljanje o tome kako da gospođu Klements i devojke, kad savladaju svoju averziju i prihvate nove, „eklektičnije“ uloge, nateram da svoju podjelu rada i dužnosti shvate kao podsticajnu i neopterećujuću.

Ali, bojim se da u toj svojoj zebnji i iščekivanju podrške gospođe Klements i dveju devojaka nisam dovoljno strogo procenio sopstvena ograničenja i da sam, premda mi iskustvo i poslovična opreznost u tim stvarima nisu dozvolili da sebi pridodam više od onoga što bih stvarno bio u stanju da obavim, ipak propustio da i sebi ostavim malo slobodnog prostora. Nije, dakle, nikakvo čudo što se posle nekoliko meseci taj previd sad otkriva u naoko trivijalnim ali upečatljivim sitnicama. Sve u svemu, mislim da problem nije baš toliko složen i da se može svesti na sledeće: zadao sam sebi suviše posla.

Može da vas začudi to što ni dalje nisam primećivao jedan tako očigledan propust u planu rada osoblja, ali ćete se

sigurno složiti sa mnom da čoveku često izmiču baš one stvari kojima je duže vreme neprekidno zaokupljen, pa mu se istina ukaže tek kad ga neki spoljni događaj slučajno navede da je opazi. Isto se desilo i meni: pismo gospođice Kenton u koje je kroz gusto zbijene, suzdržane redove provejavala nostalgija za Darlington holom, a i – u ovo sam potpuno siguran – jasni nagoveštaji želje da se vrati ovamo, nagnalo me je da svoj plan rasporeda i rada posluge sagledam na drugi način. Tek onda mi je sinulo da u njemu stvarno postoji jedna ključna uloga koju bi mogao da odigra novi, peti član posluge; i da je, u stvari, manjak osoblja suštinski uzrok nevolja koje su me zadesile u poslednje vreme. Što sam više razmišljao o tome, to mi je bivalo sve jasnije da je gospođica Kenton, sa svojom velikom ljubavlju prema ovoj kući, sa svojim visokim, uzornim profesionalizmom – profesionalizmom od one retke vrste koju je danas gotovo nemoguće naći – baš onaj činilac koji će mi pružiti mogućnost da zaokružim plan rada posluge za Darlington hol i dopunim ga na jedan uistinu zadovoljavajući način.

Čim sam završio s pravom analizom situacije, počeo sam ozbiljnije da razmišljam o ljubaznom predlogu gospođina Faradeja od pre nekoliko dana. Palo mi je, naime, na pamet da bih predloženo putovanje automobilom mogao da iskoristim u čisto profesionalne svrhe; a to znači da bih mogao da se odvezem u zapadnu Englesku, usput posetim gospođicu Kenton, i u neposrednom kontaktu ustanovim da li ona zaista želi da se vrati ovamo u Darlington hol. Trebalo bi da kažem i to da sam pismo gospođice Kenton pročitao nekoliko puta, te da samim tim ne postoji mogućnost da mi se nagoveštaji u njemu samo pričinjavaju.

Ali zbog svega toga danima nisam mogao da se rešim i pitanje putovanja ponovo pokrenem pred gospodinom Faradejem. Budući da su postojali nekolicina njegovi vidovi, trebalo

je, po mom osećanju, da ih prvo razjasnim sebi, pa tek onda objasnim svom poslodavcu. Postavljalo se, na primer, pitanje troškova. Kad bih čak i uzeo u obzir velikodušnu ponudu gospodina Faradeja po kojoj bi „gorivo išlo na njegov račun“, troškovi jednog takvog putovanja mogli bi i pored toga lako da dosegnu neočekivano zamašnu sumu novca ako čovek ima u vidu stavke kao što su prenoćište, redovni obroci i za-logaji s nogu, koji su po svoj prilici na putu neminovni. Postavljalo se i pitanje koja bi vrsta odeće bila najprikladnija za putovanje kolima i da li je vredno vremena i truda uložiti novac u novi putnički komplet. U posedu sam većeg broja div-nih odela, koja su mi tokom godina poklanjali kako sam lord Darlington tako i razni gosti koji su boravili u ovoj kući i imali razloga da budu zadovoljni kvalitetom usluge. Neka od tih odela su možda suviše svečana za predloženo putovanje, a neka opet suviše staromodna za današnje vreme. Imam, međutim, jedno odelo za plandovanje koje mi je 1931. ili 1932. godine poklonio ser Edvard Bler, novo novcijato ode-lo, koje mi je tada stajalo kao saliveno; ono bi, zbilja, moglo da bude sasvim prikladno za večeri u nekom restoranu ili trepezariji neke gostionice u kojoj bih prenoćio. Ono što mi nedostaje je podesna odeća za put – odeća u kojoj bih se, dok vozim kola, bez zazora mogao izložiti pogledima – ukoliko kao takvu ne prihvatim odelo koje mi je za vreme rata poklo-nio mladi lord Čalmers; ono bi se, mada mi je sad već prilič-no tesno, moglo smatrati idealnim po skladu boja i tonova. Na kraju sam izračunao da bi moja ušteđevina mogla da po-krije ne samo sve eventualne troškove na putu nego i kupovi-nu novog odela. Nadam se da ne mislite da sam preterano tašt kad je reč o odevanju; lupam glavu oko toga zato što čovek zbilja ne zna kada će i zašto biti primoran da se predstavi kao ličnost iz Darlington hola, pa je veoma važno da u takvoj pri-lici bude odeven onako kako njegovom položaju i dolikuje.

Ovih dana sam dosta vremena provodio u proučavanju mapa drumova i puteva i brižljivo iščitavao odgovarajuće tomove knjige gospođe Džejn Simons *Čudesna Engleska*. Ukoliko niste čuli za knjigu gospođe Simons – objavljenu u sedam tomova, od kojih svaki obrađuje jednu oblast Britanskih ostrva – preporučujem vam je od sveg srca. Iako pisani tridesetih godina, ti tomovi sigurno nisu zastareli ni danas, jer zaista ne mogu da zamislim da su nemačke bombe u toj meri izmenile engleske predele. Gospođa Simons je pre rata bila česta gošća u ovoj kući, jedna od najomiljenijih gošći bar kad je reč o posluzi, jer je toj posluzi uvek i bez ustezanja izražavala svoju zahvalnost i pred svima je hvalila. U to vreme sam, dakle, podstaknut istinskim divljenjem prema dotičnoj dami, počeo da prelistavam njene knjige u biblioteci kad god bih ugrabio koji slobodan trenutak. Opominjem se da sam neposredno po odlasku gospođice Kenton u Kornvol 1936. godine – a ja u tom kraju nikad nisam bio – često listao Treći tom gospođe Simons, knjigu u kojoj se čitaocu opisuju lepote Devona i Kornvola, ilustrovanu fotografijama i – što mi je još življe ostalo u pamćenju – raznovrsnim crtežima umetnika iz te pokrajine. Na taj način sam, eto, stekao izvestan utisak i predstavu o kraju u koji je gospođica Kenton otišla da živi svoj bračni život. Ali to beše, kažem, davnih tridesetih godina, kada su, koliko je meni poznato, knjige gospođe Simons izazivale divljenje u domovima širom Engleske. Te tomove nisam ponovo uzeo u ruke sve dok me nedavni razvoj situacije nije podstakao da s police opet skinem knjigu posvećenu Devonu i Kornvolu. Proučio sam još jedared sve čudesne opise i ilustracije, pa ćete razumeti zašto me je sve više uzbuđivala pomisao da ću možda uistinu krenuti na put automobilom i tom prilikom obići i taj deo Engleske.

Na kraju sam zaključio da mi ne preostaje ništa drugo nego da ponovo pokrenem to pitanje pred gospodinom Faradejem.

Nisam, naravno, gubio iz vida mogućnost da je njegov predlog od pre četrnaest dana bio samo plod trenutnog raspoloženja i da on tu ideju sada više neće podržati. Ali, koliko su mi kazivala moja zapažanja o njemu tokom ovih meseci, gospodin Faradej nije od gospode sklone onoj osobenosti koja vam kod poslodavca najviše smeta – nedoslednosti. Nije, dakle, bilo razloga za pretpostavku da je njegovo oduševljenje prema predloženom putovanju automobilom splasnulo i da će sada odustati od one toliko nesebično ljubazne ponude da „gorivo ide na njegov račun“. Uprkos tome, pomno sam se pitao koja bi najpovoljnija prilika bila za pokretanje ove teme; naime, iako ni za trenutak, kažem, ne bih gospodina Faradeja mogao osumnjčiti za nedoslednost, izgledalo mi je razumno da jedan takav razgovor ipak ne pokrećem kada je moj poslodavac zamišljen ili rasejan. Bez obzira na to što u takvim okolnostima odbijanje mog poslodavca ne bi verovatno odražavalo njegova prava osećanja prema toj stvari, ja bih se teško rešio da taj pokušaj ponovim. Beše mi, dakle, jasno da ću u izboru pogodnog trenutka morati da budem veoma mudar.

Zaključih, na kraju, da se najpovoljnija prilika ukazuje u vreme kada u salonu služim popodnevni čaj. Tada se gospodin Faradej obično vraća iz kratke šetnje po dunama i retko se kad posvećuje čitanju ili pisanju kao u večernjim satima. U stvari, kada unosim popodnevni čaj, gospodin Faradej ima običaj da sklopi knjigu ili časopis koje čita, ustane iz fotelje i protegne se ispred prozora, kao da priželjkuje razgovor sa mnom.

Sudeći po onom što se dalje događalo, moja procena najpogodnijeg trenutka pokazala se kao dobra i tačna; činjenicu da su se stvari odvijale kako su se odvijale treba u celosti pripisati pogrešnoj proceni u drugom smislu. A to znači da sam jednostavno bio smetnuo s uma činjenicu da u to doba dana gospodin Faradej uživa u nekoj čudnoj vrsti bezbrižnog, šaljivog razgovora. Kako sam znao da će po svoj prilici baš

tako biti raspoložen i juče posle podne kad sam uneo čaj, i kako sam bio svestan njegove sklonosti da u tim trenucima sa mnom razgovara kroz šegu i zadirkivanje, trebalo je da budem mudar i da gospođicu Kenton uopšte ne pominjem. Ali, razumećete, verujem, da sam, onako spreman da zatražim nešto što je naposljetku bio velikodušan poklon mog poslodavca, sasvim prirodno težio tome da u svom zahtevu nagovestim i postojanje jedne čisto profesionalne pobude. I tako se dogodilo da sam navodeći razloge zbog kojih bih najviše voleo da otputujem u zapadnu Englesku, umesto da se zadržim na nekolikim primamljivim pojedinostima što ih u svojoj knjizi opisuje gospođa Simons, napravio grešku i izjavio da u toj pokrajini živi nekadašnja domaćica Darlington hola. Hteo sam, pretpostavljam, da gospodinu Faradeju objasnim kako će mi putovanje u taj kraj pružiti priliku da ispitam mogućnost koja bi se mogla pokazati kao idealno rešenje naših trenutnih sitnih problema u kući. Tek kad sam pomenuo gospođicu Kenton, shvatio sam u kojoj će meri za mene biti nepovoljno ako nastavim sa izlaganjem. Jer, ne samo što nisam bio siguran da gospođica Kenton želi da se vrati na svoje staro mesto i pridruži se sadašnjoj posluži nego nisam, naravno, gospodinu Faradeju posle onoga prvog preliminarnog razgovora koji smo vodili pre više od godinu dana, čak ni pomenuo mogućnost da u njegovu službu stupi još jedan član posluže. Te da sam nastavio s glasnim izražavanjem misli o budućnosti Darlington hola, bila bi to s moje strane čista drskost. Zbog toga sam verovatno ućutao, prilično zbunjen. U svakom slučaju, gospodin Faradej je tu priliku iskoristio da se široko iskezi na mene i kaže s predumišljajem:

– Gle, gle, Stivense. Prijateljica. I to u vašim godinama.

Krajnje neprijatna situacija, u koju lord Darlington nikada ne bi doveo nijednog svog nameštenika. Ne mislim time da kažem ništa ružno o gospodinu Faradeju; on je ipak Amerikanac i njegov način ophođenja je često potpuno dru-

gačiji. On sasvim sigurno nije želeo da me povredi, ali je meni u toj situaciji bilo bezmerno neprijatno.

– Ni slutio nisam da ste takav ženskaroš, Stivense – nastavi on. – Zato ste, znači, tako mladi duhom. Ali ja se sada pitam, imam li prava da vam pomažem u tajnim ljubavnim sastancima.

Bejah, prirodno, u iskušenju da odmah i nedvosmisleno poreknem pobude koje mi je pripisivao moj poslodavac, ali na vreme shvatih da bih time samo zagrizao mamac koji mi baca gospodin Faradej i da bih sebe doveo u još neprijatniju situaciju. Nastavih, dakle, da stojim na istom mestu sav smeten, očekujući odobrenje za putovanje automobilom.

Mada su mi ti trenuci bili veoma mučni, ne bih želeo da pomislite da zbog toga na bilo koji način zameram gospodinu Faradeju, koji ni u jednom pogledu nije bezobziran čovek; on je samo, ubeđen sam, uživao u onoj vrsti zadirkivanja koja je u Sjedinjenim Državama bez sumnje znak srdačnih prijateljskih odnosa poslodavca i sluge, i to shvatao kao blagonaklonu šaljivu igru. Treba zbilja da naglasim i to da su baš ta zadirkivanja moga novog poslodavca obeležila naš odnos u toku ovih meseci – premda sam, moram da priznam, i dalje u nedoumici kako da odgovorim na njegove šale. U stvari, u prvim danima službovanja kod gospodina Faradeja, bejah dva ili tri puta istinski zaprepašćen onim što je umeo da mi kaže. Kad sam ga, na primer, jednom prilikom upitao da li će izvesni gospodin, čiji se dolazak očekivao, doći sam ili u pratnji svoje supruge, odgovorio mi je:

– Neka nam Bog bude u pomoći ako dođe i ona. Ali, možda biste nas vi mogli spasti od nje, Stivense. Možda biste vi mogli da je namamite u jednu od štala oko farme gospodina Morgana i tamo je u senu dugo zabavljate. Ona bi baš mogla da bude vaš tip.

U prvom trenutku nisam imao blagog pojma o čemu govori moj poslodavac. A onda sam shvatio da se na neki svoj

način šali i uspeo da se prigodno nasmešim, iako su mi, pretpostavljam, na licu ostali tragovi zbunjenosti, da ne kažem šoka.

S vremenom sam, međutim, naučio štošta, pa se i navikao na takve primedbe mog poslodavca; kad god bih u njegovom glasu otkrio prizvuk zadirkivanja, ja bih se smeškao na način koji mi se činio najprigodniji. Ali, nikako nisam uspevao da dokučim šta se, u stvari, u tim prilikama očekuje od mene. Možda se očekivalo da se nasmejem od srca; ili, pak, da uzvratim nekom svojom dosetkom. Ova druga mogućnost zadržavala mi je dosta briga svih ovih meseci, a i danas sam još u priličnoj nedoumici. Vidite, sasvim je moguće da se u Americi pod dobrom profesionalnom uslugom podrazumeva i to da sluga sudeluje u zabavnom zadirkivanju. Sećam se kako je gospodin Simpson, gazda obližnje krčme, jednom prilikom rekao da nikada, kad bi nekim slučajem u Americi služio za šankom, ne bi s nama brbljao na taj svoj drugarski ali svagda uljudan način, nego bi na nas neotesano navaljivao psovkama, nabrajao naše poroke i mane, nazivao nas pijandurama i sličnim izrazima, a sve to u pokušaju da se predstavi u ulozi koju njegove mušterije od njega i očekuju. Sećam se da nam je pre nekoliko godina i gospodin Rejn, koji je u svojstvu ličnog sobara ser Redžinalda Movisa otputovao u Ameriku, po povratku ispričao da se vozač taksija u Njujorku svojim mušterijama redovno obraća na način koji bi se u Londonu obavezno završio žučnom svadom, a možda čak i sprovođenjem dotičnog vozača u najbližu policijsku stanicu.

Sasvim je moguće, dakle, da moj poslodavac s pravom očekuje od mene da na njegove šale uzvratim istom merom i da moje neuspešne pokušaje da to i postignem smatra znakom omalovažavanja. Zbog toga me, kao što rekoh, cela ta stvar ozbiljno zabrinjava, mada zadirkivanje i zbijanje šala nije dužnost koju bih ikada obavljao s oduševljenjem. Sasvim je u redu da se u ovo doba promena prilagođavate i preuzimate

dužnosti koje po tradiciji ne spadaju u vašu oblast, ali zadirivanje je ipak nešto drugo. Prvo, kako ćete pouzdano znati da je u datom trenutku odgovor kojim uzvraćate šalu baš ono što se od vas i očekuje? A drugo, mučna je i sama pomisao na katastrofičnu mogućnost da izustite neku šaljivu primedbu i istog časa shvatite do koje je mere ta vaša dosetka neumesna. Uprkos tome, nedavno sam smogao hrabrosti i pokušao da doskočicom pružim odgovor koji se verovatno od mene traži. Služio sam gospodina Faradeja jutarnjom kafom u sobi za doručak kad mi on reče:

– Niste valjda vi, Stivense, ono jutros graktali kao što grakću vrane?

Shvatio sam da moj poslodavac misli na jutrošnju graju Cigana koji sakupljaju staro gvožđe i koji su u rano jutro prošli pored kuće uz uobičajene povike. Slučajno sam baš tog istog jutra postavljao sebi pitanje da li se od mene očekuje ili ne očekuje da na šale mog poslodavca uzvratim šalom, i kako bi on shvatio još jedan moj neuspešan pokušaj. Čuvši ovo pitanje, pokušah da smislim neki duhoviti odgovor, neku dosetku koja bi bila bezazlena čak i u slučaju da sam situaciju pogrešno procenio, te posle nekoliko trenutaka rekoh:

– Više kao laste nego kao vrane, rekao bih, gospodine. Gledano iz ugla skitnica selica. – I te reči propratih čednim osmehom, kako bih nagovestio da je posredi dosetka, jer nisam želeo da gospodina Faradeja sputavam u spontanoj razdraganosti.

Ali gospodin Faradej samo diže pogled ka meni i reče: – Molim, Stivense?

Tek tada mi sinu da moju dosetku nikako neće razumeti neko ko ne zna da su graju digli Cigani u prolazu. Pa kako mi nije pošlo za rukom da smislim nastavak u šaljivom tonu, odlučih da tu stvar prekinem; prisetih se tobože nekog važnog posla, izvinih se i napustih svog prilično ošamućenog poslodavca.

Beše to, dakle, krajnje obeshrabrujući početak onoga što će jednoga dana biti možda moja nova dužnost, toliko obeshrabrujući da se, moram priznati, više nisam ni upuštao u slične pokušaje. Ali, sve mi se čini da gospodin Faradej nije zadovoljan mojom reakcijom na njegove raznovrsne šale. Možda me zato sve upornije zadirkuje i na taj način pokušava da od mene izmami odgovor u istom duhu. Kako bilo da bilo, posle te prve doskočice u vezi sa Ciganima, nisam više bio u stanju da dovoljno hitro smislim bilo kakvu duhovitost.

S ovim i sličnim teškoćama danas se sve više suočavate i zato što nemate mogućnosti da svoja shvatanja potkrepite i o njima raspravljate s ljudima iz iste struke, onako kako ste to nekad činili. Još nedavno vas je, kad god biste se našli pred nekim nejasnim problemom vezanim za vaše dužnosti, tešilo saznanje da će neki vaš kolega profesionalac, čije mišljenje uvažavate, uskoro doći u pratnji svog poslodavca i da ćete imati prilike da s njim natenane raspravite i taj problem. U zlatno doba lorda Darlingtona, kada su dame i gospoda često dolazili u posetu ovoj kući i u njoj boravili po nekoliko dana, nije bilo nimalo teško razvijati i negovati prijateljske odnose s kolegama gostima. I zaista, u tim danima velikog posla, u našoj zbornici za poslugu često su se okupljali najbolji predstavnici naše struke u celoj Engleskoj i uz vatru razgovarali do u sitne noćne sate. I da ste nekim slučajem mogli da uđete u našu zbornicu za poslugu bilo koje od tih večeri, ne biste slušali samo ogovaranja nego biste prisustvovali i uzbuđljivim debatama o velikim i važnim poslovima kojima se bave naši poslodavci ili o stvarima od značaja objavljenim u novinama. I mi smo, razume se, kao što to rade i drugi profesionalci svih životnih opredeljenja i svih struka kad se nađu na okupu, raspravljali o svakom pojedinom vidu našeg poziva. Ponekad je tu jamačno dolazilo i do oštrih neslaganja, ali je najčešće atmosfera odisala uzajamnim uvažavanjem. Možda ću vam

predstavu o tonu razgovora koji su se vodili tih večeri bolje predočiti ako kažem da su među redovne posetioce spadale i ličnosti kao što su gospodin Hari Grejem, batler i lični sobar ser Džejmsa Čembersa, i gospodin Džon Donalds, prvi sobar gospodina Sidnija Dikensona. Bile su tu možda i neke manje uvažene osobe, ali je njihovo živo prisustvo svaku posetu urezivalo u pamćenje; na primer, gospodin Vilkinson, sobar-batler gospodina Džona Kembela, sa svojim nadaleko čuvenim reper-toarom podražavanja slavne gospode; pa gospodin Devidson iz Istočnog zamka, koji nas je uzbudivao žestinom u rasprava-ma i plenio jednostavnom ljubaznošću u svim drugim prilika-ma; gospodin Herman, sobar gospodina Džona Henrija Pitera-sa, čija ekstremna shvatanja niko od nas nije mogao da sluša pasivno i ravnodušno, ali čiji su osoben, gromoglasan smeh i jorkširski šarm bili naprosto neodoljivi. Mogao bih da ređam tako u nedogled. U to doba je postojalo istinsko drugarstvo u našem pozivu, bez obzira na izvesne razlike u pristupu stvari-ma. Bili smo, u suštini, isklesani od istog kamena, da se tako izrazim. Danas toga više nema: ako u retkoj prilici sluga i prati gosta koji dolazi u ovu kuću, onda je taj sluga po pravilu neki novajlija koji ne ume da razgovara ni o čemu drugom do o fudbalskom savezu i koji svoje večere neće provesti u zbornici za posluhu uz vatru nego, mnogo radije, uz piće na susednoj far-mi ili, što je danas sve češća pojava, u gostionici „Zvezda“.

Pomenuh maločas gospodina Grejema, batlera i ličnog sobara ser Džejmsa Čembersa. Pre dva meseca me je silno obradovala vest da će ser Džejms posetiti Darlington hol. Tu posetu sam željno iščekivao ne samo zbog toga što su neka-dašnji gosti lorda Darlingtona danas veoma retki posetioci ove kuće – budući da je krug prijatelja gospodina Faradeja, prirodno, potpuno drugačiji od društva njegovog gospodstva – nego i zato što sam pretpostavljao da će kao u dobra stara vremena ser Džejmsa pratiti gospodin Grejem, te da ću tako

imati prilike da čujem njegovo mišljenje o zadirkivanju i šalama koje razmenjuju poslodavac i sluga. Bejah, dakle, u isti mah iznenađen i razočaran veću da ser Džejms dolazi sam. Pored toga, u toku ser Džejmsovog gostovanja razabrao sam da gospodin Grejem više nije u njegovoj službi, da, u stvari, ser Džejms više i nema stalnu posluđu. Baš bih voleo da saznam šta se zbilo s gospodinom Grejemom, jer smo se nas dvojica lepo slagali iako se nismo dobro poznavali. Nažalost, nije mi se ukazala zgodna prilika da o njemu dobijem bilo kakvu informaciju. Bejah, kažem, duboko razočaran, jer sam baš žudeo za tim da s njim raspravim pitanje zadirkivanja i šala.

Ali, da se vratim na osnovnu nit pripovedanja. Rekoh da sam juče posle podne bio primoran da stojeći u salonu provedem nekoliko vrlo neprijatnih trenutaka dok se gospodin Faradej uporno šalio sa mnom. Uzvrćao sam mu, kao i obično, blagim smeškom – blagim ali dovoljno primetnim da nagovesti kako na neki način i ja sudelujem u tom dobrom raspoloženju koje ga nije napuštalo, i čekao da vidim da li će mi odobriti put. Kao što sam i predviđao, ljubazno je i bez ustezanja potvrdio svoju saglasnost i sam se setio da ponovi velikodušnu ponudu po kojoj „gorivo ide na njegov račun“.

Sada je, čini se, već izvesno da ću se upustiti u putovanje kolima u zapadnu Englesku. Moraću, naravno, da pišem gospođici Kenton i obavestim je da ću možda proći kroz njevu varoš; moraću, isto tako, i da se pozabavim pitanjem odeće. Treba da rešim i razna druga pitanja u vezi sa sređivanjem kuće u mom odsustvu, ali, sve u svemu, ne vidim nijedan pravi razlog koji bi me sprečio da krenem na ovo putovanje.

Kazuo Išiguro
OSTACI DANA

Za izdavača
Dijana Dereta

Lektura i korektura
Nevena Čović

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Četvrto *DERETINO* izdanje

ISBN 978-86-6457-229-3

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2019.

Izdavač / Štampa / Plasman

DERETA doo

Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd
tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078

www.dereta.rs

Knjižara DERETA

Knez Mihailova 46, tel: 011.26.27.934; 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.111-31

ИШИГУРО, Казуо, 1954–

Ostaci dana / Kazuo Išiguro ; prevela s engleskog Gordana Velmar-Janković. – 4. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2019 (Beograd : Dereta). – 257 str. ; 21 cm. – (Biblioteka XX vek / [Dereta, Beograd])

Prevod dela: The Remains of the Day / by Kazuo Ishiguro. – Tiraž 1.000. – Str. 256–257: Potraga za izgubljenim vremenom / Siniša Kolarić.

ISBN 978-86-6457-229-3
COBISS.SR-ID 273214988